

OPIS PRZEDMIOTU KONKURSU

Założenia formalne projektu

Pomnik ma zostać zrealizowany na terenie Muzeum Historycznego Inspektoratu Zamojskiego AK im. Stanisława Prusa „Adama” w Bondyrzu, adres: Bondyryz 183a, Gmina Adamów, woj. lubelskie. Na lokalizację wybrano skwer przed nowym skrzydłem budynku muzeum wskazany na załączonych zdjęciach.

Maksymalna wysokość pomnika 250 cm. Kompozycja musi zawierać elementy rzeźbiarskie oddające ideę wspólnej walki żołnierzy AK i BCh. Należy przewidzieć powierzchnię pod inskrypcję opisującą intencję wzniesienia pomnika. Wymagane jest zaprojektowanie oświetlenia, które będzie zasilane z instalacji elektrycznej budynku muzeum.

Wydarzenia znane powszechnie pod nazwą „powstanie zamojskie” były zorganizowaną i skuteczną zbrojną obroną przed - rozpoczętą w końcu 1942 r. - ludobójczą akcją wysiedlania polskiej ludności Zamojszczyzny, realizowaną przez niemieckiego okupanta według założeń Generalnego Planu Wschodniego. Rozpoczęty w czasie, gdy nazistowskie Niemcy stały u szczytu potęgi, zryw zakończył się krwawym sukcesem. Okupant niemiecki zmuszony został najpierw do wstrzymania, a potem porzucenia planu wysiedleń. Źródłem tego zwycięstwa należy się doszukiwać m.in. w bardzo dobrej organizacji lokalnych struktur wojskowych Polskiego Państwa Podziemnego, w bohaterskiej postawie żołnierzy oddziałów Armii Krajowej i Batalionów Chłopskich oraz ofiarnie wspierającej walczących żołnierzy ludności cywilnej Zamojszczyzny. Należy również podkreślić inną cechę tego aktu oporu. Miało ono chłopski charakter: 85 proc. żołnierzy AK i BCh stanowili chłopi, na wszystkich szczeblach dowodzenia przeważali podoficerowie i oficerowie wywodzący się z rodzin wiejskich. Zbrojne wystąpienie na Zamojszczyźnie było drugim co do wielkości, po powstaniu warszawskim, a najdłuższym i najszerszym terytorialnie aktem zorganizowanego oporu Polaków przeciwko zbrodniczej polityce niemieckiej na okupowanych przez III Rzeszę obszarach II Rzeczypospolitej. Jego skala była tak wielka, że sami Niemcy działania polskich oddziałów zbrojnych nazwali powstaniem.

Gdy Wehrmacht wydawał się niezwycięzony, gdy Europa była bądź przez Niemcy okupowana, bądź zdominowana, gdy największe potęgi militarne świata dobywały ostatnich sił, by nie ulec niemieckiemu orężowi, mieszkańcy Zamojszczyzny rozpoczęli walkę o przetrwanie na rodzinnej ziemi – i w pewnym sensie zwyciężyli. Niemcy planowali wysiedlić 600 miejscowości, zdołali niespełna połowę, bo 294. Niestety, ofiarami rasistowskiej koncepcji niemieckiej „przestrzeni życiowej” padło ponad 110 tysięcy Polaków, mieszkańców powiatów biłgorajskiego, hrubieszowskiego, tomaszowskiego, zamojskiego i krasnostawskiego.

Mimo wielkości dokonań, mimo sukcesów odnoszonych w szaleńczych walkach z będącym wówczas u szczytu swojej potęgi przeciwnikiem, wiedza o tych wydarzeniach nie może się przebić do pamięci historycznej Polaków, chociaż znalazły się w niej ludobójcze

wysiedlenia podzamojskich wsi oraz tragedia okrutnego losu 30 tys. Dzieci Zamojszczyzny, odebranych rodzicom, zagłodzonych lub zniemczonych. Dlatego przywołując prawdę o tamtych, okrutnych czasach, należy przypominać wysiłek zbrojny żołnierzy AK i BCh, obrońców krzywdzonej ludności, ludzi, którzy pokazali, że nie godzą się na rządy w Polsce nawet najpotężniejszego okupanta. Walczyli dla ocalenia ojcowizny i za wolność Ojczyzny, prowadzeni hasłem: „Bóg, Honor, Ojczyzna”.

Godnym jest zatem przywoływanie do narodowej pamięci:

- faktów brutalnych, ludobójczych wysiedleń polskiej ludności Zamojszczyzny w powiązaniu z bohaterskim zrywem żołnierzy AK i BCh walczących w wydawałoby się z góry skazanym na porażkę boju,
- wielkiego bohaterstwa i solidarności ludności Zamojszczyzny, która nie przestraszyła się potęgi niemieckiego okupanta, lecz zjednoczyła się w oporze wspierając zbrojny czyn swoich obrońców żołnierzy AK i BCh,

Aktualnie na Zamojszczyźnie jest tylko jeden, niewielki pomnik poświęcony w tytule żołnierzom tzw. „powstania zamojskiego”. Umieszczony przy lokalnej drodze z Wólki Wieprzeckiej do Adamowa na Roztoczu, ma formę głazu z krzyżem pośrodku i tablicą z nazwiskami dowódców, najliczniejszych oddziałów. Postawiony w tym miejscu upamiętnia głównie jedną z bitew - bitwę pod Wojdą stoczoną przez BCh w dniu 30.12.1942 roku. (<http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/46482,wolka-wieprzecka-pomnik-powstania-zamojskiego-1942--1944.html>)

Podczas regularnie organizowanych uroczystości, przywołujących pamięć o czasach II wojny światowej na Zamojszczyźnie, coraz mocniej artykułowane są oczekiwania społeczne (w tym środowisk reprezentujących m.in. rodziny żołnierzy AK i BCh) o potrzebie mocniejszej ekspozycji w przestrzeni publicznej pamięci o licznych skrzywdzonych przodkach, tych wysiedlanych oraz tych zabitych i poległych, podczas zbrojnego zrywu na Zamojszczyźnie. Dlatego niezbędnym jest wybudowanie nowego monumentu, który w sposób godny i ekspresyjny (także w treści inskrypcji) wyeksponuje wspólną, zwycięską walkę żołnierzy AK i BCh w trakcie aktu oporu zwanego powszechnie „powstaniem zamojskim”.